

Libris .RO

Respect pentru oameni și că

CHRISTOPHER WILSON

ZOO

CHRISTOPHER WILSON are un doctorat în psihologia umorului și o experiență vastă ca cercetător în psihologie. Timp de zece ani a ținut cursuri la Goldsmiths' College, London University și a predat scriere creativă în închisori, la universitate și în cadrul The Arvon Foundation. Este autorul mai multor romane, printre care *Gallimauf's Gospel*, *Baa*, *Blueglass*, *Mischief*, iar opera lui a fost adaptată pentru teatru și tradusă în mai multe limbi. De asemenea, romanele sale s-au regăsit pe lista lungă pentru Booker Prize și de două ori pe lista scurtă pentru Whitbread Fiction Prize.

CHRISTOPHER WILSON

ZOO

Traducere din limba engleză
de Iulia Arsintescu

youngart

*Speranța e ființa cea cu pene
Ce-n suflet cuib își face
Și cântă fără să cuvânte
și fără să-ți dea pace.*

EMILY DICKINSON

1. ÎN ISTORIE PÂNĂ PESTE CAP

KAPITALA, 1954

Profesorul meu, tovarășul Mihail Mihailov, spune că în Amerika au o sută șaptezeci și trei de arome de înghețată și trei sute șaptezeci și șase de modele diferite de automobile. În timp ce aici, în Uniunea Republicilor Socialiste, noi avem cinci feluri de automobile. Toate negre. Iar înghețata are gust de înghețată sau de ciocolată.

De asemenea, Amerika asta kapitalistă disprețuiește alte nații, în special pe negri, iar filmele lor sunt întotdeauna despre cum să fii mai bogat decât vecinii, cum să săruți artiste și cum să omori străini. Până și comedii. Pe când aici, în patria noastră, noi avem Tovărășie, Dreptate-pentru-toți, Libertate-într-o-singură-țară și celălalt lucru minunat. Cel care începe cu „s” și se termină cu „ism”. Pe lângă acel ceva care se termină cu „ologie”. Chiar și pentru cei din Cecenia sau Azerbaidjan. Și uneori pentru țigani. La fel și pentru evrei. Așa că știu care-i locul unde se fac bani și te îmbogățești și locul unde este cel mai bine pentru popor.

Spune-mi Iuri. Deși mi se spune în multe feluri, ca de pildă *Iuri-nouă-degete*, *Iuri Duhovnicul* sau *Iuri Nemuritorul*. Dar numele meu întreg și oficial este Iuri Romanovici Zipit.

Am doisprezece ani jumate și locuiesc în clădirea personalului de la grădina zoologică din Kapitală, care dă spre bazinul leilor de mare, în spatele padocului cu zimbri, lângă țarcul elefanților, și îmi place să cânt la pian, dar nu sunt vreun Serghei Rahmaninov, din cauză că am brațul drept strâmb și țeapăn, așa că interpretez mai ales piese pentru o singură mână, din cele compuse pentru armata de veterani cu o singură mână care și-au sacrificat unul dintre membre pentru patria-mamă în Marele Război de Apărare a Țării.

Fac parte din echipa de fotbal a pionierilor sub treisprezece ani, dar nu sunt vreun Lev Iașin. De obicei joc rezerva a patra, din cauza picioarelor mele șubrede care mă împiedică să fug, așa că ajung să car sticlele cu apă. Sunt bun la biologie, dar nu sunt vreun Ivan Pavlov.

Sunt defect. Dar numai la corp. Și la minte. Nu și la suflet, care este puternic și neînfrânt.

Când aveam șase ani și un sfert mi-a ieșit ghinionul în drum. Un furgon care transporta lapte m-a lovit din spate în timp ce traversam strada Ermilova. M-a aruncat peste cap prin aer, apoi am aterizat și m-am izbit cu capul de pavaj. După aceea a venit un tramvai din urmă și a trecut peste mine.

Lucruri ca astea îți lasă o impresie de neșters.

Dar tata mă încurajează mereu să iau ce-i mai bun din nenorocirile mele. El zice că „Fiecare zid are o ușă“ și „Ce nu te omoară te face mai puternic“.

De fiecare dată când i te plângi de ceva – de nedreptate, de gărgărițele din păsat, că ai încasat un pumn în nas la școală, că ți-ai rupt piciorul sau ai pierdut cincisprezece copeici –, el zice: „Consideră-te norocos. Există lucruri mai rele în viață.“

După cât se pare, are pe trei sferturi dreptate. Cu timpul, toate fragmentele capului meu s-au lipit la loc. Rănile

Respect deschise s-au vindecat. Oasele s-au sudat. Picioarele mi s-au reparat cât de cât. Dar mi-au rămas niște găuri în creier, mai ales în departamentele de gândire, și nu-mi aduc aminte clar ce-a fost înainte.

Am și goluri în memorie. Uneori aleg cuvintele greșite. Sau nu-l pot găsi pe cel potrivit și nu-i pot dibui înțeleșul adevărat. Realitatea parcă zboară pe fereastra minții mele. Sentimentele mi se covășesc ca laptele acrit. Mi se înnoadă mintea. Și mi-e greu să descâlcesc ceea ce știu. Nu mă concentrez ușor.

Alteori plâng fără motiv. Însă mă zgudui pur și simplu de tristețe. Uneori amețesc și cad grămadă. Atunci văd fulgere strălucitoare de lumină – portocalii, aurii și mov – și simt mirosuri ciudate și scârboase – de păr pârlit, de hering marinat, de fenol, de subsuori și de lămâi stricate. Pe urmă îmi pierd cunoștința. Ei spun că mă zvârcolesc pe jos. Și că fac spume la gură. Și-mi curg muci galbeni din nas. Asta se întâmplă când fac o criză. Pe urmă nu-mi pot aminti nimic din ce s-a întâmplat. Dar mă aleg cu vânătăi noi, ceea ce-i bine, pentru că așa corpul meu ține minte ceea ce creierul a uitat. Poate că trebuie să-mi schimb urgent pantalonii.

Deci uneori sunt încet la minte și uituc. Mai puțin în recreație și la jocuri – de-a războiul, prinde-l pe fascist, șah și dame – la care sunt bun de tot, pentru că acolo tot ce trebuie să știu e la vedere, clar, chiar în fața mea. Așa că pot să mă joc pur și simplu, fără să fie nevoie să-mi aduc aminte ce s-a întâmplat joi dimineață, câte laturi are un dodecaedru, cum se scrie *coccis* sau care-i kapitala Uzbekistanului.

Una peste alta, zice tata, prostia mea e bine contrabalansată de deșteptăciune. El îmi spune *pocemuška*. Adică un copil care pune prea multe întrebări. Fără frână la gură.

Plus că mai am o problemă. Felul nefericit în care arată fața mea.

Respect pentru Oamenii se holbează neconținut la ea. La fața mea.

Apoi încep să vadă lucruri. Care pur și simplu nu-s acolo.

Se uită la mine fix. Se zgâiesc ca niște animale prinse în lumina farurilor. Pe urmă zâmbesc. Eu le zâmbesc la rândul meu. Nici nu-mi dau seama când începem să vorbim. Și-atunci suntem pierduți. E prea târziu.

Tata spune că oamenii nu se pot abține. Că văd înțelegere pe chipul meu. Că descoperă bunătate în ochii mei. Că deslușesc prietenie în surâsul meu.

Și ce crezi? Au impresia că-mi pasă de ei. Chiar dacă-mi sunt absolut, cu desăvârșire, sută la sută străini. Li se pare că mă cunosc de undeva. Dar nu-și amintesc de unde.

Tata spune că înfățișarea mea e șarlatanie curată, minciună neobrăzată. Spune că, deși sunt în multe privințe un copil cuminte și de treabă, nu sunt nici pe jumătate atât de bun cum arată fața mea.

Tata spune că fața mea este una dintre acele ciudățenii ale eredității când doi părinți obișnuiți produc ceva extraordinar și izbitor. Vezi asta și la molii, la orhidee și la axolotl.

El spune că fața mea este cea mai grozavă dintre calitățile mele, calitatea câștigătoare. Spune că zâmbetul meu este natural și larg. Trăsăturile mele sunt plăcute și simetrice. Privirea mea e directă, dar blândă. Îmi face fața dulce și blajină. Cea mai prietenoasă față pe care ai putea spera s-o găsești. O față care pare să iubească pe oricine se uită la ea.

Tata zice că e o față care ar fi putut fi pictată de artistul italian Sandro Botticelli pentru a reprezenta un înger cât se poate de cuminte care încearcă să intre în grațiile lui Dumnezeu.

Fața asta înțelegătoare, deschisă și zâmbitoare îmi pricinuieste necaz. Tata zice că am un talent extraordinar să mă amestec nesăbuit și inutil în treburile personale ale altor oameni.

Respect pentru **Mai spune și că sunt necugetat.**

Imbecil de-a dreptul.

Și că vorbesc fără să mă gândesc mai întâi.

„Ssst...“, îmi spune el mereu. „Copil tâmpit.“

Spune că atunci când m-am izbit cu capul de pavajul străzii Ermilova, mi-a pierit orice urmă de teamă. Acum lobii mei frontali sunt goi, zice el. Apoi mi-a dispărut și bunul-simț. Urmat imediat de tact și de inhibiții.

Desigur, starea mea are un nume. Sufăr de *impulsivitate* provocată de o *traumă cerebrală*. Asta-i un mod de a spune că vorbesc mult, mă mișc mult, pun o grămadă de întrebări, mă hotărâsc repede, fac lucrurile sub impulsul momentului, găsesc soluții noi la anumite chestii, spun mojiicii fără să mă gândesc, întrerup oamenii ca să le spun că au înțeles greșit, vorbește gura fără mine, mă răzgândesc, scot sunete ciudate de animal, las să mi se vadă emoțiile, devin nerăbdător și mă port imprezvizibil. Toate astea mă fac să semăn cu alți oameni. Dar eu sunt și mai și.

Pentru că mă împrietenesc ușor. Cu oameni și cu animale. Îmi place să vorbesc. Cu toată lumea, mai mult sau mai puțin. Și să cunosc animale. Mai ales specii noi cu care n-am avut norocul să discut înainte.

Îmi place să ajut. Chiar și străini. La urma urmei, suntem cu toții prieteni și tovarăși, aduși pe lume să ne ajutăm unii pe alții și să facem față vieții împreună.

Provoc în special chestia aia care se manifestă prin faptul că oamenii îți spun prea multe despre ei, chiar dacă sunt lucruri secrete și rușinoase, pe care n-ai vrea sau nu te-ai aștepta să le auzi vreodată și care probabil că n-ar trebui dezvăluite și rostite niciodată, spre binele tuturor.

Ca un fel de *confidență*, dar mai rău.

Un magnet atrage pilitura de fier. Eu atrag confesiuni. Cu putere. Din toate direcțiile.

Ajunge să-mi arăt fața în lume și oameni complet străini se așază ordonat la coadă, ca la cvas, să-și verse secretele în urechile mele.

Sinceritatea lor devine repede urâtă.

„Sunt un bețiv care face umbră pământului degeaba“, zice unul.

Sau „Îmi înșel nevasta în fiecare joi după-amiază cu Ludmila cea zbanghie de la depozitul de vopsea, căreia îi miros țâțele a terebentină și care din întâmplare este nevasta fratelui meu...“

Sau „L-am omorât pe Igor Villodin. I-am retezat capul cu un hârleț...“

Sau „Eu am furat timbrele poștale din seiful de la biroul fabricii de biciclete...“

Deseori se înroșesc de rușine. Uneori încep să plângă cu sughițuri. Se strâmbă ceva de groază sau gesticulează frenetic.

Pe urmă trebuie să le spun: „Scuzați-mă... dar mă confundați cu fața mea. Ea e mult mai de treabă decât mine, dar să nu aveți încredere în ea... Sigur, mie-mi place de voi. Dar nu pot să preiau eu problemele tuturor. Nu tot timpul. Sunt tânăr și am și eu o viață de trăit.“

„În orice caz, nu vă faceți griji“, le zic. „Lucrurile nu sunt niciodată așa de rele cum vă imaginați. Ținând cont de toate... Ce-i făcut e bun făcut. Ce nu te omoară te face mai puternic. Fiecare zid are o ușă. Luați ce-i bun din nenorocirile voastre. Ele vă fac să fiți ceea ce sunteți, ele vă fac unici. Este singura viață pe care o aveți. Ridicați-vă și mergeți înainte.“

Mătușa Natașa zice că în viață toată lumea vrea să se spovedească, ca Raskolnikov din *Crimă și pedeapsă*, pentru că oamenii au nevoie să fie înțeleși și să găsească iertare undeva.

Respect pentru

Iar de când Lenin s-a descotorosit de Domnul, lăudat fie numele Lui și odihnească-se-n pace, oamenii trebuie să caute ajutor în altă parte, mai aproape de casă.

Așa că mă aleg pe mine.

Mătușa mea zice că eu încurajez destăinuirile, pentru că sunt prietenos și fața mea le spune oamenilor că am o bunătate și-o blândețe care le pot ierta orice.

Apoi îmi spune că-l disprețuiește pe nenea Ivan, pentru că-i un pervers de cea mai joasă speță, încearcă mereu s-o pupe și să-i bage mâna pe sub fustă, să-i pipăie nu-spun-ce, și vrea să facă hâța-hâța zi și noapte, în toate camerele din casă, așa că ea tare ar vrea să-l vadă mort.

Dacă m-ați întreba care-i mâncarea mea preferată, aș zice cărnați polonezi din carne de porc cu varză călită și cartofi prăjiți în untură de găscă. Recunosc. Cu garnitură de ceapă trasă-n tigaie. Tare norocos aș fi. Și cu hribi în sos de smântână. Iar la desert mi-aș dori afine cu înghețată. La mine-n vis.

Aș alege să beau suc de mesteacăn sau nectar de cireșe la fiecare masă. Culoarea mea preferată este roșu-aprins. Pentru că este culoarea entuziasmului, a sâmbetei, a Revoluției, a steagului nostru și a tricourilor echipei Dinamo din Kapitală. Jucătorul meu favorit este Păianjenul Negru, portarul Lev Ivanovici Iașin. Ziua mea onomastică este pe 18 noiembrie. Pasiunea mea specială este studiul animalelor sălbatice. Sunt membru în Clubul Tinerilor Biologi de la grădina zoologică din Kapitală. Animalul meu preferat din grădina zoologică este ursul brun (*Ursus Actos*) iar rozătorul meu preferat este șoarecele țopăitor al lui Severțov (*Sicista severtzovi*).

Tatăl meu este doctorul Roman Alexandrovici Zipit, profesor de științe veterinare specializat în neurologia cordatelor, care studiază ce nu merge bine în creierul

Respect animalelor care au coloană vertebrală, mai ales în grădina zoologică din Kapitală.

Poate că ați auzit de el. Cel mai probabil i-ați văzut fotografia în *Jurnalul progresist de neurologie socialistă*. Este bine văzut în Kapitală, în comunitatea de neurologi și în cercurile animalelor bolnave. Scrierile lui sunt bine cunoscute aproape tuturor celor care se ocupă atent de creierul elefanților.

Pentru că este un veterinar faimos și respectat în toată lumea, tratează animale faimoase în toată lumea, printre care Contele Igor, tigrul jongler de la Circul de Stat, calul de curse Glinka Bălăioara și pe Tomka, foxterierul tovarășului compozitor Șostakovici.

Dar eu nu mă laud niciodată că sunt băiatul unui om celebru, pentru că lauda duce la pierzanie. Iar tata n-are nimic special. Nimic la care să te uiți. Nimic să se vadă din afară. Nimic observabil. Așa că ar trebui să-i deșurubezi capul și să-i luminezi cu o torță profunzimea creierului fantastic și uriaș ca să vezi ce-i special la el. Dacă l-ai întâlni pe stradă, nu te-ai uita la el de două ori – poate numai ca să-i admiri paltonul cu guler de astrahan. În plus, e chel, șchiop, gârbovit și miroase a mucegai alături de un ușor iz de tutun de pipă.

Lucrurile pe care urmează să ți le spun sunt toate adevărate. Absolut, complet și total adevărate.

Aproape.

Mai puțin câteva detalii pe care o să le schimb. Pentru că sunt obligat.

Dar este vorba numai de evenimente, date, nume și locuri.

Pentru că sunt probleme foarte complicate și strict secrete, evenimente neîngăduite care conduc la întâmplări tenebroase.

Respect pentru
Sunt secrete ascunse adânc în istorie.

Am încredere în discreția voastră. În plus, trebuie să vă protejez.

E spre binele vostru.

Deci, ssst!

V-ar dăuna dacă ați vorbi despre aceste lucruri. Pentru că n-ar trebui să le știți. Nimic. Așa că mai bine fiți muți ca peștii. Și orbi precum cârțițele.

Eu nu înțeleg totul, nici măcar acum. Ca să cuprinzi tot cu mintea ar trebui să vorbești limba georgiană ca un localnic, să spui bancuri porcoase ca un membru al poliției secrete din Mingrelia, să ai un cuțit de buzunar cu mâner din corn de ren și cu un deschizător special de conserve, să fii în stare să bei două sticle de vodcă cu ardei iute și să rămâi treaz, să fii specialist în neurologie, să fii membru de vază în Biroul Politic și să ai un doctorat în asasinat.

Lucrurile sunt ascunse în alte lucruri, ca un set de păpuși de lemn. Avem de-a face cu crimă, medicină, teatru, gastronomie, jonglerie, escrocherie, impostură, elefanți, soartă, toate într-un roman polițist învăluit în mister, ambalat într-o țesătură de minciuni, vârat într-o cutie de carton și încuiat în dulapul de sub scară.

Evenimentele despre care scriu au început în 1953, acum un an, în Karasovo, lângă Kapitală, când tata și cu mine am fost târați în miez de noapte să facem o vizită unor oameni foarte importanți.

Mai mult decât importanți, așa zice.

Fără minciună.

Mai cu seamă Joe Cicatrice, Felix jonglerul, Alexei actorul, Lev, Gheorghii, Nikita, Nicolai, Matriona menajera și Erik prostovanul.

Dar nu vă lăsați păcăliți prea ușor. Astea nu sunt numele lor adevărate. Ar fi periculos să le spun numele

Respect întregi și reale. La fel și să menționez adresele adevărate.

Și alte lucruri.

Credeți-mă.

Sunt câteva titluri și personaje pe care nici măcar nu le pot pomeni, ca de pildă Grădinarul Fericirii Omenești, Inginerul Sufletelor, Primul Secretar, Viceprim-ministrul, Ofițerul de Serviciu, Mareșalul Uniunii Slave, Pavel Portarul și cum-îl-cheamă.

Dar când petreci timp cu oameni de rang înalt al căror nume nu-l poți rosti, ești tras repede în rahat, în haznaua politicii. Iertați-mi bulgara. Nici nu-ți dai seama când te trezești în belea pân-la gât. Apoi te scufunzi în vâltorile istoriei.

Dați-mi voie să vă împărtășesc sfatul pe care mi-l dă mie tata:

„Stai drept. Nu zâmbi la străini. Oamenii înțeleg greșit. Sunt vremuri grele. Ai grijă. Suflă-ți nasul, îți curg mușchii. Fii foarte atent. Nu mai trâncăni ca un gibbon nebun. Poartă-te cum se cuvine. Fii cu ochii în patru. Încearcă să nu târșâi pantofii când mergi. Spală-te pe dinți dimineața și seara. Când poți, culcă-te devreme. Ține capul plecat. Schimbă-ți chiloții. Nu te încrede în străini. Închide ușa, păcatele mele. Ține-ți buzele ferecate. Dacă oamenii îți pun întrebări care te stânjenesc, fă pe prostul. Du-te la toaletă oricând poți. Nu se știe când mai ai ocazia. Nu sporovăi ca și cum ai fi complet tâmpit. Și mai presus de toate, nu discuta politică și nu-ți lăsa gura să vorbească fără tine.“

Tata spune că melodia vremii noastre este tăcerea și că morala este „ssst!“.

Cel mai bine e să nu afirmi nici măcar ceea ce este evident, sau să faci vreo aluzie la ce știe toată lumea.

Trăim într-o perioadă care îmbrățișează liniștea și e prietenă cu muțenia.